ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 9, številka 4, december 2005 · ISSN 1408-2969

“OBNAVLJANJE” NARAVE

Robert Elliot

Ponarejanje narave

prevedel Božidar Kante

Citiranje: Robert Elliot, »Ponarejanje narave«, *Analiza: časopis za kritično misel* 9, št. 4 (2005): 67–78.

Prevod. Licenca Creative Commons, ki velja za arhiv revije, za prevode ne velja; pravice izvirnika pripadajo njegovim imetnikom.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Robert Elliot
prevedel Božidar Kante

PONAREJANJE NARAVE*

I

Oglejmo si naslednji primer. Obstaja predlog za izkopavanje peska na obali zaradi pridobivanja titanovega dioksida. Velike površine sipin je treba očistiti vegetacije, sipine same pa uničiti. Vse prizadete strani soglašajo, da sipine imajo vrednost, ki je povsem neodvisna od utilitarne vrednosti. Z drugimi besedami, soglašajo, da bi bilo slabo samo na sebi, če bi se področje sipin spremenilo. Rudarska družba to priznava in izraža svojo pripravljenost, da, celo svojo željo, da bo področje sipin, potem ko bodo rudnine izkopane, obnovila v njegovo prvotno stanje.[1] Družba še naprej dokazuje, da je vsakršna izguba vrednosti zgolj začasna in da bo polna vrednost dejansko spet vzpostavljena. Z drugimi besedami, trdijo, da je uničenje tistega, kar ima vrednost, nadomeščeno s kasnejšo stvaritvijo (ponovno stvaritvijo) nečesa, kar ima enako vrednost. To bom imenoval "teza o vzpostavitvi prejšnjega stanja".

V dejanskem svetu obstaja mnogo takih predlogov in to ne zaradi skupnih načel ohranjevanja, temveč kot način spodkopavanja argumentov konservacionistov. Taki predlogi so dejansko učinkoviti pri ovrženju protestov okoljevarstvenikov. So pa razvpito neučinkoviti pri popravljanju ali pravzaprav celo navideznem popravljanju posamezne škode, ki je bila narejena okolju. Primer izkopavanja peska je le eden od številnih podobnih primerov, ki vključujejo take stvari, kot so izkopavanje v odprtem kopu, korenito sekanje gozdov, preusmerjanje rek in gradnja avtocest. V nizu takih primerov so naredili nekatere koncesije s priznanjem vrednosti koščkov pokrajine, rek, gozdov itn. in predlagali, da je to vrednost mogoče obnoviti, potem ko se je končal okoljsko razkrojevalni postopek.

Zamislimo si, v nasprotju z dejstvi, da so obnovitveni projekti povečini uspešni, da je okolje spet privedeno v svoje prvotno stanje in da celo natančna preiskava ne bo odkrila, da je bilo neko področje izkopavano, korenito izsekano ali karkoli drugega. Če je tako, potem obstaja skušnjava, da bi mislili, da je eden od posebnih ugovorov okoljevarstvenikov pobit. To sporno vprašanje nikakor ni zgolj akademsko. Trdil sem že, da obljube obnovitve dejansko imajo določeno težo proti argumentom okoljevarstvenikov. Tako se je gospodu Dougu Anthonyju, namestniku avstralskega premierja, zdelo primerno predlagati, da bi se izkopavanje peska na otoku Fraser lahko spet začelo, potem ko "bi skupnost

* Prevedeno po R. Elliot, "Faking Nature". V A. Light in H. Rolston III (ur.), *Environmental Ethics*, Oxford: Blackwell, 2003, str. 381-389. – op. prev.

[1] V tem primeru *popolna* obnova ne bo mogoča v dobesednem pomenu zato, ker rudnine ne bodo nadomeščene.

bila bolj informirana in bolj razsvetljena glede tega, kakšne zahteve po vrnitvi v prejšnje stanje je izpolnila rudarska družba ..."[2] Ali pa si oglejte, kako je mogoče odvrniti proteste okoljevarstvenikov v luči naslednjega poročila okoljskega inženiringa v ZDA:

> "... okoli 2 km rečice, ki meri v širino 7,5 m, so prestavili, da bi se prilagodila avtocesti. Po prestavitvi so inženirji s pomočjo krajinskih arhitektov in biologov znova zgradili rečico v prejšnjem stanju. Kamni, ovinki, nepravilnosti in naravna vegetacija – vse to je bilo načrtovano v novem odseku. Poleg tega so bile zgrajene posebne strukture iz posekanih debel, da bi izboljšale habitat kot del programa za razvoj rib."[3]

Ni presenetljivo, da so trditvi, da revegetacija, rehabilitacija in podobno obnovijo vrednost, ostro ugovarjali. J. G. Mosley poroča, da

> "so se komisarji okoljskega sodišča za otok Fraser dejansko spoprijeli z vprašanjem pomembnosti uspešne rehabilitacije za odločitev, ali prepovedati izvoz (peska in mineralov), in so bili povsem enoglasni, rekoč, da če je bil cilj zaščita naravnega področja, potem je bil tak uspeh povsem nepomemben ... Sodišče je reklo: ... 'tudi če se – v nasprotju s silno težo dokazov pred sodiščem – ugotovi, da je uspešna rehabilitacija flore po izkopavanju ekološko mogoča na vseh mestih izkopavanja na otoku, ... bo z izkopavanjem za vselej uničen splošni vtis divjega, nekultiviranega otoškega pribežališča."[4]

Hočem pokazati, da obstaja racionalen, koherenten etični sistem, ki podpira odločilne ugovore proti tezi o vzpostavitvi prejšnjega stanja, in tudi, da ima ta sistem normativni priziv. Sistem, ki ga imam v mislih, bo naredil, da bo vrednotenje delno odvisno od prisotnosti lastnosti, ki ne morejo preživeti postopka razkrojitev-obnovitev. Preden bom nadaljeval z razpravo, pa kajpada obstaja poanta, ki je potrebna razjasnitve. Trditev, da obnovitveni projekti, četudi empirično uspešni, vrednosti dejansko ne obnovijo v celoti, vsekakor ne tvori dokončnega dokaza proti nekaterim okoljsko razkrojevalnim politikam. Vrednost, ki bi bila izgubljena, če bi se taka politika izvajala, bi lahko bila le ena izmed mnogih vrednosti, ki si v tej situaciji nasprotujejo. Premisleki, ki odtehtajo omenjeno trditev, utegnejo biti odločilni in taka politika se s tem izkaže za pravilno. Če se moj dokaz izkaže za pravilnega, potem bo ponudil še dodaten – čeravno nikakor ne odločilen – razlog za sprejetje določenih okoljskih politik. Pokazal bo, da odpor, ki ga okoljevarstveniki kažejo do obljub o obnovitvi, ni zgolj nesmiseln ali čustven ali iracionalen. To je pomembno zato, ker tako velik del razprave domneva, da ureditev spora o tem, kaj je ekološko mogoče, avtomatsko uredi tudi vrednostno vprašanje. Velik del razprave gre v smeri, da če

[2] J. G. Mosley, "The Revegatation 'Debate': A Trap For Conservationists", *Australian Conservation Foundation Newsletter*, 12, št. 8 (1980), str. 1.
[3] Peter Dunk, "How New Engineering Can Work with the Environment", *Habitat Australia*, 7, št. 5 (1979), str. 12.
[4] Glej Mosley, "The Revegatation 'Debate'", str. 1.

se izkaže, da je obnovitev mogoča in ekonomsko izvedljiva, potem se uporni okoljevarstveniki obnašajo iracionalno, tako da so zgolj svojeglavi ali sebični.

Dejansko obstajajo znani etični sistemi, ki bodo rabili za razlago, kaj je napak s tezo o vzpostavitvi prejšnjega stanja v določenem obsegu primerov. Tako bo utilitarizem preferenc podpiral ugovore proti nekemu predlogu obnovitve, če temu predlogu ne uspe maksimalno zadovoljiti preferenc. Klasični utilitarizem bo podobno podprl konservativistovo držo ob predpostavki, da predlogu o obnovitvi ne uspe maksimirati sreče in užitka. V obeh primerih pa je ponujena podpora seveda odvisna od načina, kako se razvrščajo preference in koristi. Ni pa preprosto jasno, da se razvrščajo na tak način, da je konservativistovo stališče enolično navadno potrjeno. Medtem ko sklicevanje na utilitarne premisleke utegne biti strateško koristno v nekaterih primerih, pa ti premisleki ne zrcalijo podstatne konservativistove motivacije. Zdi se, da so konservativisti zavezani taki razlagi tistega, kaj ima vrednost, ki dopušča, da predlogu o obnovitvi ne uspe nadomestiti okoljskega uničenja navzlic dejstvu, da bi tak predlog maksimiral koristnost. Kaj je potem tisti odlikujoči vir vrednosti, ki motivira in je v temelju drže, ki jo privzemajo, med drugim, tudi komisarji okoljskega sodišča za otok Fraser?

II

Poučno je našteti nekatere razloge, ki jih utegnejo dati v podporo trditvi, da bi bilo izgubljeno nekaj vrednega, če bi bil uničen neki košček okolja. Utegne se zgoditi, da področje podpira raznolikost rastlinskega in živalskega življenja; utegne se zgoditi, da je to habitat neke ogrožene vrste; utegne se zgoditi, da vključuje presenetljive skalne formacije ali posebej fine primerke jerebike. Če so zgolj premisleki, kakršni so ti, tisti, ki prispevajo k vrednosti področja, potem bi bilo nasprotovanje okoljsko razkrojevalnemu projektu ob domnevi, da bi bila na voljo nekatera trdna zagotovila, nemara iracionalno; na primer, da bo rudarska družba ali lesna družba izpeljala obnovo in da bo ta uspešna. Domnevno obstajajo tudi koraki, ki bi se jih lahko lotili, da bi zagotovili nadaljevanje vrstne raznolikosti in nadaljnji obstoj ogroženih vrst. Za nekatere druge zahteve se utegne pokazati, da so težje izpolnjive, vendar pa je v takem ali drugačnem smislu mogoče ponovno ustvariti skalne formacije in posaditi jerebiko, za katero se utegne izkazati, da so to še posebej fini primerki. Če vrednost sestoji iz prisotnosti predmetov teh različnih vrst, neodvisno od tistega, kar razloži njihovo prisotnost, potem se zdi, da bo teza o vzpostavitvi prejšnjega stanja držala. Okoljevarstvenik se mora sklicevati na neko lastnost, ki je ni mogoče replicirati kot vir nekega dela naravne vrednosti nekega področja.

Če postavimo poanto na tak način, to kaže na smer, ki bi jo lahko ubral okoljevarstvenik. Lahko predlaga, da je neko področje vredno delno zato, ker je to naravno področje, področje, ki ga ni spremenila človekova roka, ki je nerazvito, nepokvarjeno ali celo neomadeževano. Ta predlog je v skladu z večino

okoljevarstvenikove retorike, nekaj podobnega pa vsaj mora biti v temelju upiranja proti predlogu obnovitve. En način, kako izoblikovati predlog in kako mu dati normativni temelj, je, da prevzamemo pojem iz estetike. Tako lahko trdimo, da je tisto, kar okoljski inženirji predlagajo, to, da sprejmemo ponaredek ali falzifikat namesto prave stvari. Če trditev lahko naredimo za dobro, potem je morda ustrezen odgovor na predlog o obnovitvi ta, da pokažemo, da inženirji zgolj ponarejajo naravo: da nam ponujajo nekaj manj, kot je bilo odvzeto.[5] Gotovo obstaja teža mnenja v smislu, da vsaj v umetnosti ponaredki nimajo vrednosti, ki jih ima prava stvar.[6]

En način, kako je mogoče v kali zatreti ta argument, je, da trdimo, da je prisiljen izkoriščati naposled nedelujoči razloček med tistim, kar je naravno, in onim, kar ni. Razloček med naravnim in nenaravnim domnevno zahteva podrobno izdelavo. To je nekaj, kar ne predlagam, da bi storili. Vendarle pa mislim, da razloček lahko naredimo dober tako, da zadošča sedanjim zahtevam. Za sedanje namene bom domneval, da "naravno" pomeni nekaj podobnega kot "tisto, kar ni spremenila človekova roka". Očitno je, da bodo nekatera področja bolj naravna kot druga v skladu s stopnjo, v kateri jih je izoblikovala človekova roka. Večina ruralnih krajin bo – po tem naziranju – dejansko štela za nenaravne v zelo visoki stopnji. Niti ne mislim, da je razloček naravno/nenaravno natanko vzporeden nekemu moralnemu vrednotenju; to je, ne želim, da me jemljejo kot tistega, ki trdi, da je tisto, kar je naravno, dobro, tisto, kar je nenaravno, pa ne. Razloček med naravnim in nenaravnim povezujem z vrednotenjem na veliko bolj prefinjen način od tega. To je nekaj, k čemur se bom zdaj vrnil. Moja trditev potem je, da obnovitvene politike vrednosti vselej ne vrnejo popolnoma v prvotno stanje, ker je del razloga, zakaj cenimo dele okolja, to, da so v visoki stopnji naravni. Zdaj je čas za obravnavo nekaterih protiargumentov.

Okoljski inženir bi se lahko zavzemal za to, da popolna podobnost, ki velja med izvirnikom in popolnoma obnovljenim okoljem, ne pušča nobenega prostora za vrednostno razlikovanje med njima. Lahko bi se zavzemal, da če sta si *natanko* podobna vse do najmanjših podrobnosti (in zamislimo si, zaradi argumenta, da je to tehnološka možnost), potem morata biti *enako* vredna. Predlog je, da je vrednostno razlikovanje odvisno od tega, da obstajajo intrinzične razlike med ocenjenimi stanji stvari. To je izvijanje napram okoljevarstvenika, saj preprosto odmisli možnost, da dogodki, ki so časovno in prostorsko zunaj neposredne zadevne pokrajine, lahko rabijo kot temelj nekega njenega vrednotenja. Odmisli možnost, da ima, na primer, način nastanka pokrajine legitimno vlogo pri

[5] Če se ponuja nekaj manj, to kajpada ni enako temu, da se ne ponudi ničesar. Če so raznolikost živalskega in rastlinskega življenja, stabilnost zapletenih ekosistemov, visokih dreves itn., stvari, ki jih cenimo same na sebi, potem nam gotovo nekaj ponujajo. Tega ne zanikam in dvomim, da bi veliko ljudi označilo svoja vrednotenja zgoraj omenjenih stvari tako, kot da puščajo obnovljeno okolje brez vrednosti. Okoljevarstveniki bi cenili programe, ki so načrtovani zato, da onesnažene reke ponovno naselijo z ribjimi vrstami. Poanta je prej v tem, da jih lahko, kot bom, upam, pokazal, racionalno obsojajo kot manjvredne od tistega, kar je bilo tam prvotno.

[6] Glej, na primer, Collin Radford, "Fakes", *Mind*, 87, št. 345 (1978), str. 66-76, in Nelson Goodman, *Lunguages of An* (New York: Bobbs-Merrill, 1968), str. 99-122, čeravno Radford in Goodman različno razlagata to, zakaj je nastanek pomemben.

določanju njene vrednost. Tu so nekateri primeri, ki kažejo, da izvor nekega predmeta dejansko prizadene njegovo vrednost in to, kako ga ocenjujemo.

Zamislite si, da imam v svojem vrtu kip, ki je prekrhek, da bi ga lahko sploh premaknili. Zaradi nekaterih razlogov bi bil za lokalni svet primerno, da bi ravno tam, kjer stoji kip, postavili kanalizacijske cevi. Inženir sveta me o tem obvesti in mi razloži, da bo treba kip odstraniti. Vendar mi ni treba obupavati, ker mi obljubi, da ga bo nadomestil z natanko podobnim artefaktom, takim, ki ga – kot mi zagotavlja – celo najboljši poznavalci ne bodo mogli ločiti od izvirnika. Primer utegne biti neverjeten, vendar ima neko poanto. Medtem ko lahko dopustim, da bi bila replika boljša kot nič (tega pa lahko sploh ne dopuščam), je izrecno neverjetno, da bi jo sprejel kot popolno nadomestilo za izvirnik. Niti ne mojega upiranja popolnoma razloži denarna vrednost izvirnega dela. Moje upiranje izvira iz dejstva, da cenim izvirnik kot estetski objekt, kot objekt s posebnim nastankom in zgodovino.

Alternativno si zamislite, da mi je bil za rojstni dan obljubljen Vermeer. Rojstni dan pride, dana pa mi je slika, ki je videti kot Vermeerjeva. Toda moje zadovoljstvo ne traja dolgo. Rečeno mi je, da slika, ki jo imam, ni Vermeer, temveč namesto tega natančna kopija ene od slik, ki je bila prej uničena. Vsak poskus ublažitve mojega razočaranja z vztrajanjem, da ni nobene razlike med repliko in izvirnikom, je popolno brcanje v temo. Obstaja razlika in ta razlika je taka, ki zadeva moje zaznavanje slike in vrednotenje, ki mu sledi. Razlika je kajpada v nastanku slike.

Ponudil bom še en, zadnji primer, ki je morda še celo bližje okoljskemu vprašanju. Dajo mi precej lep, zelo prefinjeno narejen predmet. Je nekaj, kar cenim in občudujem, nekaj, v čemer najdem znatno estetsko vrednost. Vse je v redu, dokler ne odkrijem nekaterih dejstev o njegovem izvoru. Odkrijem, da je izrezljan iz kosti nekoga, ki je bil ubit ravno zaradi tega namena. To odkritje me globoko prizadene in predmeta ne cenim več tako, kot sem ga cenil nekoč. Obravnavam ga tako, kot da so ga dejstva njegovega izvora na nek način omadeževala, pokvarila. Sam predmet se ni spremenil, vendar se je spremenilo moje zaznavanje le-tega. Zdaj vem, da ni povsem tista vrsta stvari, za katero sem mislil, da je, in da je moje prejšnje njegovo vrednotenje bilo zmotno. To odkritje je podobno odkritju, da je slika, za katero smo mislili, da je izvirnik, dejansko ponaredek. Odkritje o izvoru predmeta spremeni njegovo vrednotenje, saj razkrije, da predmet ni tiste vrste, ki jo cenim.

Kar ti primeri predlagajo, je, da obstaja vsaj *prima facie* primer za to, da delno pojasnimo vrednost predmetov v okviru njihovih izvorov, v okviru vrst procesov, ki so jih pripeljali v bivanje. Zlahka je najti dokaze v spisih ljudi, ki so cenili naravo, da stvari, ki so ekstrinzične sedanjemu, neposrednemu okolju, določajo njegovo vrednotenje. Opazke Johna Muira o dolini Hetch so primer, za katerega

gre.[7] Muir je imel dolino za mesto, kjer je lahko imel neposreden stik s prvobitno naravo; cenil jo je ne le zato, ker je bila mesto velike lepote, temveč tudi zato, ker je del sveta, ki ga ni oblikovala človekova roka. Muirovo cenjenje je bilo odvisno od nekaterih dejstev o nastanku doline; njegovo vrednotenje je bilo vrednotenje dobesedno naravnega objekta, objekta, ki je imel posebne vrste kontinuiteto s preteklostjo. Novica, da je skrbno izmišljen izdelan *ekološki* artefakt, bi to oceno takoj in korenito spremenila.

Privlačnost, ki jo mnogi najdejo v divjih področjih, v naravnih gozdovih in divjih rekah, je zelo odvisna od naravnosti takih krajev. Lahko obstajajo podobnosti med izkustvom, ki ga imamo, ko smo soočeni z mnogolično zapletenostjo, velikostjo, strašljivostjo zelo velikega mesta, in izkustvom, ki ga imamo, ko se sprehajamo skozi deževni gozd. Lahko obstajajo podobnosti med občutkom, ki ga imamo, ko poslušamo bučanje vode čez odtočni kanal v jezu, in občutkom, ki ga imamo, ko poslušamo podobno bučanje, ko se divja reka vali preko brzic. Navzlic podobnostim obstajajo tudi razlike. Gozd in reko delno cenimo zato, ker sta predstavnika sveta, ki je onstran naše prevlade, zato, ker je njihova eksistenca neodvisna od nas. Mesto in jez utegnemo ceniti zaradi tistega, kar predstavljata kot človekov dosežek. Poudarjanje razlik niti ni nujno klevetanje. Vendarle pa bodo obstajali primeri, kjer pravilno sodimo, da je bolje imeti naravni objekt, kot pa imeti artefakt.

Primerno se je vrniti k prej omenjeni točki, ki zadeva odnos med naravnim in vrednim. Ne bo dovolj dokazovati, da je tisto, kar je naravno, nujno tudi vredno. Okoljevarstvenik lahko udobno dopusti kaj takega. Ne trdi, da imajo vsi naravni pojavi vrednost zaradi tega, ker so naravni. Bolezen je naravna v premočrtnem smislu in gotovo ni dobra. Naravni pojavi, kakršni so ogenj, hurikani in vulkanski izbruhi, lahko popolnoma spremenijo pokrajino in to na slabše. Vse to je mogoče dopustiti. Tisto, kar želi trditi okoljevarstvenik, je, da je naravnost pokrajine znotraj določenih omejitev razlog za njeno ohranjanje, določevalec njene vrednosti. Umetno preoblikovanje do skrajnosti puste, ekološko obubožane pokrajine v nekaj bogatejšega in bolj prefinjenega utegne biti dobra stvar. To je stališče, ki je povsem združljivo s prepričanjem, da je nadomeščanje bogatega naravnega okolja z bogatim umetnim okoljem slaba stvar. Tisto, pri čemer okoljevarstvenik vztraja, je, da je naravnost eden od dejavnikov pri določanju vrednosti delčkov okolja. Toda to, kakor sem poskušal pokazati, ni nobena novica. Grad pri škotskem jezeru je zelo drugačna vrsta objekta, cenjena, od natančne replike v ustrezno oblikovanem okolju nekega Disneylanda prihodnosti. Pustota nekega kikladskega otoka bi bila v drugačni, boljši perspektivi, če je ne bi povzročilo človekovo vmešavanje.

Kakor sem rekel, je okoljevarstvenikova pritožba, ki zadeva predloge obnovitve, ta, da narave ni mogoče nadomestiti brez razvrednotenja enega vidika njene

[7] Glej 10. poglavje knjige Rodericka Nasha, *Wilderness and the American Mind* (New Haven: Yale University Press, 1973).

vrednosti, ki ima opraviti z njenim nastankom, njeno zgodovino. Glede na to bi utegnil biti nasprotnik v skušnjavi, da bi dokazoval, da ne obstaja več nič takega kot "naravna" divjina, saj je ohranjanje tistih njenih delov, ki so preostali, dosegljivo zgolj s premišljeno politiko. Ideja je, da s postavljanjem meja okrog naravnih parkov, z dejavnim odvračanjem od paše, kolesarjenja po stezah in od podobnega, s preprečevanjem izkopavanja peska, spreminjamo divjino v artefakt, da na nek negativen ali posreden način ustvarjamo okolje. V tej sugestiji je nekakšna resnica. Dejansko jo moramo opaziti, če cenimo divjino, saj so potrebne pozitivne politike, da bi jo ohranili. Vendar kot argument proti moji splošni trditvi spodleti. Tisto, kar je pomembno glede divjine, je njena vzročna kontinuiteta s preteklostjo. To je nekaj, kar označevanje nekega področja in njegova razglasitev za nacionalni park ne uniči. Obstaja razloček med "naravnostjo" same divjine in sredstev, uporabljenih za njeno ohranitev in zaščito. Tisto, kar ostane znotraj mej parka, je tako rekoč prava stvar. Okoljevarstvenik lahko obžaluje, da se za ohranitev divjine pred človekovim ali celo naravnim napadom zahteva taka pozitivna politika.[8] Obžalovanje pa seveda ne izvira iz prepričanja, da je tisto, kar ostane, razvrednoteno. Obstaja pomembna razlika med preprečevanjem škode in popravljanjem škode, ko je ta enkrat storjena. To je razlika, ki pušča prostor za argument v prid politike ohranjevanja pred politiko obnavljanja.

Obstaja še eno pomembno vprašanje, ki ga je treba osvetliti. Mogoče si je misliti, da je naravnost pomembna le toliko, kolikor je zaznana. Z drugimi besedami, mogoče si je misliti, da če okoljevarstveni inženir lahko opravi obnovo hitro in skrivoma, potem ne bo prostora za pritoževanje. V nekem smislu ga kajpada res ne bo, saj ne bo védenja, ki bi pritožbo utemeljevalo. Kar to kaže, je, da lahko obstaja izguba vrednosti, ne da bi bila ta izguba tudi zaznana. Dopušča prostor za to, da so vrednotenja zmotna zaradi neznanja, ki se tiče ustreznih dejstev. Mojega Vermeerja je tako mogoče odstraniti in skrivoma nadomestiti s popolno repliko. Izgubil sem nekaj, kar ima vrednost, ne da bi vedel, da se mi je to zgodilo. To je mogoče zato, ker niso preprosto stanja duha, ki jih vzbudi gledanje slike, škodoželjno razmišljanje, da je ta v moji lasti, moje prepuščanje estetskemu uživanja itn. tista, ki pojasnijo, zakaj ima vrednost. Vrednost ima zato, ker je vrsta stvari, kakršna je, in ena od stvari, ki je, je, da je slika, ki jo je naslikal človek z določenimi intencami na določeni stopnji svojega umetniškega razvoja, človek, ki je živel v določenem estetskem okolju. Podobno ne cenim zgolj tistih stvari, ki mi nudijo čutiti užitek, kakršnega mi ga nudi čutiti divjina. To bi bil razlog za to, da bi si take stvari želeli, vendar pa je to že drug premislek. Gozd cenim zato, ker je posebne vrste, zato, ker obstaja posebna vrsta vzročne zgodovine, ki pojasnjuje njegovo eksistenco. Seveda se lahko motim pri mišljenju, da ima košček pokrajine to vrsto zgodovine, da se je razvil na ustrezen način. Uspeh prevare ne dvigne obnovljene pokrajine na raven izvirnika, tako kot uspeh prevare v prejšnjem primeru ne pripiše ponaredku vrednosti pravega

[8] Na primer zaščito Velikega koralnega grebena pred škodo, ki jo povzroča *acanthaster planci*.

Vermeerja. Tisto, kar ima vrednost v obeh primerih, sta objekta, ki sta take vrste, da ju cenim, ne pa zgolj objekta, za katera mislim, da sta take vrste. Ta poanta, to je treba pripomniti, je ustrezna ne glede na stališča, ki zadevajo subjektivnost ali objektivnost vrednosti.

Poanto lahko ponazori primer. Zamislite si, da je John nekdo, ki ceni divjino. John se lahko znajde v eni od naslednjih situacij:

(1) Pade v kremplje utilitarno usmerjenega supertehnologa. Johnov lovilec je zgradil dokaj neverjetno napravo, ki jo imenuje stroj za izkustvo. Ko se enkrat doda elektrode in pritisne na prave gumbe, nas ta naprava pripelje do tega, da lahko izkusimo katerokoli stvar. John je priključen na stroj in – ker Johnov lovilec popolnoma pozna njegovo ljubezen do divjine – dano mu je obširno izkustvo pešačenja skozi spektakularno divjino. To je okoljski inženiring v svoji največji skrajnosti. John je povsem gotovo opeharjen. John si želi, da bi obstajala divjina in da bi jo izkusil. Želi si, da bi svet obstajal na določen način in da bi imel določeno vrsto izkustva: veridično izkustvo.

(2) John je ugrabljen, ima zavezane oči in odpeljejo ga v simulirano, plastično divjino. Ko mu zavezo odstranijo, drgeta od tistega, kar vidi okrog sebe: visoke kavčukovce, protje, pijavke na skali. To je vsaj tisto, za kar misli, da je tam. Mi vemo bolje: vemo, da je John prevaran, da je še enkrat opeharjen. Predstavljeno mu je okolje, za katero misli, da je dragoceno, vendar ni tako. Če bi vedel, da so listi, med katerimi pihlja umetno ustvarjena sapica, umetni, bi bil globoko razočaran, nemara bi celo čutil gnus do tistega, kar je v najboljšem primeru kruta šala.

(3) Johna odpeljejo na kraj, ki ga je nekoč opustošil dnevni kop. Gozd, ki je tam stal nekaj tisoč let, je bil izsekan, zemlja izkopana, živali pa bodisi pobite bodisi odpeljane iz svojega habitata. Časi so se kajpada spremenili, področje pa je bilo obnovljeno. Drevesa tiste vrste, ki so tam rasla pred opustošenjem, spet rastejo tam, živalske vrste pa so se vrnile. John ne ve nič od tega in misli, da je v prvotnem gozdu. Bil je še enkrat opeharjen; predstavljeno mu je bilo manj od tistega, kar najbolj ceni.

Na enak način kot lahko za plastična drevesa mislimo, da so (minimalni) napredek glede na stroj za izkustvo, so lahko tudi realna drevesa napredek glede na plastična drevesa. V tretji situaciji je dejansko neprimerljivo več vrednosti kot v drugi, vendar pa bi je lahko bilo še več. Gozd, četudi realen, ni tisto pravo, za kar si John želi, da bi bil. Če ne bi bil produkt izmisleka, bi ga bil bolj cenil. Vendar je produkt izmisleka. Celo v situaciji, kjer se opustošeno področje regenerira, ni pa obnovljeno, je mogoče razumeti in simpatizirati z Johnovo trditvijo, da okolje dejansko nima najpopolnejše možne vrednosti. V tem primeru domnevno ni toliko prostora za to trditev, saj se je okolje regeneriralo samo od sebe. Regenerirano okolje pa še vedno nima tiste vrste kontinuitete z gozdom, ki je tam stal na začetku; ta kontinuiteta je bila prekinjena s prejšnjim opustošenjem. (Za regeneriran gozd je verjetno, da bo zaznavno povsem drugačen od vrste

stvari, ki je prvotno stala tam.)

III

Dokazoval sem, da je vzročni izvor gozdov, rek, jezer in podobnega pomemben za dognanje njihove vrednosti. Poskušal sem tudi pokazati, zakaj je to tako. Med mojim dokazovanjem sem potegnil razne, prej implicitne kot eksplicitne, analogije med ponarejanjem umetnosti in ponarejanjem narave. To kajpada ne bi smelo biti razumljeno kot predlog, da je treba pojma estetskega vrednotenja in sodbe neposredno prenesti na vrednotenja in sodbe o naravnem okolju. Pravzaprav obstaja dober razlog za verjetje, da tega ni mogoče storiti. V prvi vrsti je nek očitno integralen del estetskega vrednotenja odvisen od tega, da na estetski objekt gledamo kot na intencionalni objekt, kot na artefakt, kot na nekaj, kar oblikujejo smotri in načrti njegovega avtorja. Vrednotenje umetnin vključuje to, da jih pojasnjujemo in presojamo v okviru intenc njihovih avtorjev; vključuje to, da jih umestimo v avtorjev korpus del; vključuje to, da jih umestimo v neko tradicijo in v neko posebno okolje. Narava ni umetnina, čeravno utegnejo umetnine (v nekem primerno širokem pomenu) izgledati zelo podobne naravnim objektom.

Nič od tega ne zanika, da nekaterih pojmov, ki so pogosto uporabljeni v estetskih vrednotenjih, ni mogoče koristno in legitimno uporabiti v vrednotenjih okolja. Občudujemo zapletenost in prefinjenost barve na sliki, kot lahko občudujemo zapleteno in prefinjeno niansiranje v evkaliptovem gozdu. Občudujemo trdno veličastnost neke stavbe, kot lahko občudujemo trdnost in veličastnost masivnega skalnega izdanka rude. Povsod navzoč pojem lepega ima kajpada moč tako v vrednotenjih okolja kot v estetskih vrednotenjih. Četudi smo o vsem tem prepričani, pa obstajajo razni argumenti, ki jih je mogoče razviti, da bi zabili klin med dve vrsti vrednotenj, ki bi oslabili analogije med ponarejanjem umetnosti in ponarejanjem narave. Eden od takih argumentov se loteva trditve, da ima estetsko vrednotenje za bistveno sestavino dejavnik presojanja, ki zadeva avtorjeve intence in podobno, na način, kakor smo orisali zgoraj.[9] Ideja je, da narava – tako kot umetnina – lahko v opazovalcih vzbudi kateregakoli iz niza čustvenih odzivov. V nas se lahko vzbudi spoštovanje gore, lahko nas pomiri zvok vode, ki žubori preko skal, lahko nas vznemiri vodni slap itn. Prvina presojanja v estetskem vrednotenju rabi kajpada temu, da jo razločuje od okoljskega vrednotenja, in rabi za natančno pojasnitev, tako naj bi vsaj šel argument, kaj je tisto o ponaredkih v umetnosti, kar razvrednoti njihovo vrednost glede na izvirnik. Trditev je, da če v okoljskem vrednotenju ni nobene prvine presojanja, potem ni racionalnega temelja za preferiranje realne narave pred ponarejeno naravo, ko je ta dobra replika. Argumentu se je mogoče, tako mislim, postaviti po robu.

[9] Glej, na primer, Don Mannison, "A Prolegomenon to a Human Chauvinist Aesthetic", v *Environmental Philosophy*, ur. D. S. Mannison, M. A. McRobbie in R. Routley (Canberra: Research and School of Social Sciences, Australian National University, 1980), str. 212-216.

To, da se argumentu postavimo po robu, ne zahteva dokazovanja, da odzivi na naravo štejejo za estetske odzive. Soglašam, da odzivi na naravo niso estetski. Navzlic temu pa obstajajo analogije, ki presegajo čustveno vsebino in ki nas utegnejo prepričati, da trditev, da je ponarejena narava manjvredna, jemljemo bolj resno. Pomembno je poudariti, da zgolj v domišljijskih situacijah, ki jih sanjajo filozofi, ni nobene razlike, ki jo je mogoče odkriti, med ponaredki in izvirniki tako v primeru artefaktov kot v primeru naravnih objektov. Če vzamemo realističen primer, kjer so razločljive in možno razločljive razlike med ponaredkom in realno stvarjo, potem je mogoče odkriti prvino presojanja v odzivih in vrednotenjih okolja. Prav v tem trenutku mogoče nisem zmožen razlikovati pravega Vermeerja od Van Meegerena, čeravno se utegnem naučiti to storiti. Zaradi istega razloga lahko nisem zmožen razločiti naravno razvitega mesta jerebike od mesta, ki je bilo (umetno) zasajeno, vendar lahko kasneje pridobim zmožnost, da naredim zahtevano sodbo. Nemara je tu primerna anekdota. Obstaja poseben kraj z jerebiko, ki sem ga dolgo občudoval. Drevesa so bila ravna in visoka, imela so uniformno rast, niti gosto posejana niti preredka. Potem sem odkril tisto, kar bi bilo očitno bolj poznavalskemu očesu, namreč, da je bil kraj z jerebiko zasejan, da bi nadomestili prvotni gozd, ki je bil požgan. To je pojasnjevalo uniformnost velikosti, gostoto itn. To je tudi spremenilo mojo držo do tega koščka pokrajine. Vrednotenje, ki ga o tej pokrajini sprejemam zdaj, je do določene mere oblikovano, odziv ni le čustven, temveč tudi kognitiven. Vrednotenje oblikujejo in vodijo moja prepričanja o gozdu, o vrsti gozda, kakršen je, njegovem pogoju kot članu te vrste, njegovem vzročnem izvoru itn. Še več, prvina presojanja zadeva čustveno prvino. Vedenje, da gozd ni naravno razvit gozd, povzroči, da o njem čutim drugače: povzroči, da gozd zaznavam drugače in da mu pripišem manj vrednosti kot naravno razvitemu gozdu.

Val Routley nas je zgovorno spomnila, da ljudje, ki cenijo divjino, tega ne počnejo zgolj zato, ker radi vpijajo lepo scenerijo.[10] Vidijo veliko več in cenijo veliko več od tega. Kaj vidijo in kaj cenijo – to je zelo odvisno od stopnje, v kateri razumejo ekološke mehanizme, ki pokrajino ohranjajo in določajo, da se pojavlja tako, kakor se pojavlja. Poznavanje umetnostne zgodovine, slikarskih tehnik itn. bo podobno oblikovalo estetska vrednotenja in spremenilo estetska zaznavanja. Tovrstno poznavanje je zmožno preoblikovati doslej nezanimivo pokrajino v pokrajino, ki je očarljiva. Holmes Rolston je na široko razpravljal o načinu, kako razumevanje in cenjenje ekologije ustvarja nove vrednosti.[11] Ne trdi, da ekologija razkriva pred tem neopažene vrednosti, temveč prej to, da razumevanje zapletenosti, raznolikosti in integracije naravnega sveta, ki nam ga ponuja ekologija, odpira novo področje vrednotenja. Ko se razkrivajo dejstva, se ustvarjajo vrednosti. Tisto, kar poudarjajo opombe Routleyjeve in Rolstona, je dejavnik presojanja, ki je prisoten v oceni okolja. Razumevanje in vrednotenje

[10] Val Routley, "Critical Notice of Passmore's *Man's Responsibility for Nature*", *Australasian Journal of Philosophy*, 53, št. 2 (1975), str. 171-185.
[11] Holmes Rolston III, "Is There an Ecological Ethic?", *Ethics*, 85, št. 2 (1975), str. 93-109.

gresta z roko v roki, odzivi posameznikov, ki jih imajo do gozdov, divjih rek in podobnega, niso zgolj grobi, čustveni odzivi.

IV

Niso si vsi gozdovi podobni, niso si vsi deževni gozdovi podobni. Obstajajo neštevilna možna razločevanja, ki jih lahko naredi obveščen opazovalec. Primerjalne sodbe med področji naravnega okolja so možne glede na ekološko bogatost, stopnjo razvoja, stabilnost, posebne lokalne okoliščine in podobno. Tovrstne sodbe bodo zelo pogosto v temelju hierarhičnih ureditev okolij v okviru njihove intrinzične vrednosti. Sklicevanje na tovrstne sodbe bo pogosto okrepilo primer za ohranjanje nekaterih delov okolja. Tako se en močan argument proti predlogu tasmanijske Komisije za vodno elektriko, da bi zajezili Lower Gordon River, loteva dejstva, da ogroža poplavljanje izredno finega rastišča huonskega bora *[Lagarostrobos franklinii]*. Če rastišče huonskega bora ne bi moglo biti upravičeno uvrščeno tako visoko na ustrezni ekološki lestvici, potem bi bil argument proti jezu do te mere oslabljen.

En razlog, da ponarejen gozd ni ravno tako dober kot naravno razvit gozd, je, da vselej obstaja možnost, da bo izurjeno oko odkrilo razliko.[12] Razločevanje področij alpske ravnine, ki naravno nimajo snežnega pokrivala, od tistih, ki so bila očiščena, zahteva določen čas. Razločevanje znova zraslega gozda, ki je bil posekan, od gozda, ki je ostal nedotaknjen, zahteva določen čas. To so razločevanja, ki jih je mogoče narediti in ki so narejena. Še več, to so razločevanja, ki zadevajo vrednotenja. Razlogi, zakaj "ponarejen" gozd pogosteje kot ne šteje manj kot prava stvar, so podobni razlogom, zakaj ponarejene umetnine štejejo manj kot prava stvar.

Izvor je pomemben kot integralen del postopka vrednotenja. Pomemben je zato, ker naša prepričanja o njem določajo vrednotenja, ki jih opravljamo. Pomemben je tudi v tem, da odkritje, da ima neka stvar izvor, ki je povsem drugačen od tistega, za katerega smo na začetku verjeli, da ga ima, lahko dobesedno spremeni način, kako to stvar dojemamo.[13] Poanta, ki zadeva možnost odkrivanja ponaredkov, je pomembna v tem, da poudarja ravno to, koliko podrobnosti mora biti zapisano v trditev, da okoljski inženirji lahko replicirajo naravo. Četudi bi okoljski inženiring lahko dosegel tako natančnost, ni nobenih – tako vsaj predlagam – zavezujočih razlogov za to, da sprejmemo tezo o vzpostavitvi prejšnjega stanja. Velja torej poudariti, da mora okoljevarstvenik – kot zadevo strategije – dokazovati empirično neustreznost predloga o vzpostavitvi prejšnjega stanja. To je najmočnejši argument proti početju obnove, ker se sklicuje na različne vrednostne okvire in ker so taki predlogi obljube, da bodo prinesli posebno dobro. Pokazati, da dobro ne bo prineseno, je potemtakem koristna

[12] Za razpravo o tej točki glede na ponaredke v umetnosti glej Goodman, *Languages of Art*, še posebej str. 103-112.

[13] Za odlično razpravo o taisti poanti glede na artefakte glej Radford, "Fakes", posebej str. 73-76.

poteza, ki jo gre narediti.